

ШАПСЫГЪЭМ

Сыда убых Іуашъхъэмэ къаІуатэрэр?

ПсышІопэ районым къалэу Саратов кыкІыгъэ археолог купым Іоф шишІагъ, пкыгъо гъэшІэгъон зэфэшъхъафхэр кыщигъотыгъэх. Археологхэр ежъ яшІоигъоныгъэкІэ Шапсыгъэ чІыгум къэкІогъагъэхэп, ахэр пшъэдэкІыжъ гъэнэфагъэ зыхьырэ обществэу «Кубаньэнер-го» зыфиІорэм кыригъэблэгъагъэх.

Апэ илъ Іофыгъор — къушъхъэм пхырыкІышт электро-энергие рыкІуапІэхэр агъэ-псын фэягъэ. Хэбзэгъэуцу-гъэхэм кызырэдальтэрэм-кІэ, шІэныгъэлэжъхэм а чІы-плэхэр амыушэтыхэу ащ фэдэ ІофшІэнхэр зэхэлпэнхэ уфи-тэп. Тендерыр кызыыхыгъэ обществэу «Археологическое общество Кубани» зыфиІорэм Саратов иархеологхэм зэз-гыныгъэ адишІи, кыригъэ-блэгъагъэх.

— ПсэупІэхэу Лэу (Лео), Вардане, Солоники, Мирный, Алексеевка зыфалохэрэм мэ-зищым ехьурэ Іоф ащытІагъ, — кыліотагъ экспедицием ипашэу Оксана Сергеевам. — Ушэтынхэр зыщытІыгъэ чІыплэхэм пкыгъо зэфэ-шъхъаф макІэп къащдгъоты-гъэр. Алексеевкэм, псэупІэу ПсышІуапэрэ Тхьагъапшъэрэ

азыфагу итым изакъоу Іо-шъхъэ 34-рэ кыщыхэдгъэ-щыгъ. Ахэр адыгэхэм якъэхэу зэрэщытым щэч хэлъэп.

Іуашъхъэхэм ятеплъэрэ къа-чІахыгъэхэмрэ убых культурэу я 18-рэ ІлэшІэгъум зыкъэзы-

Іэтыгъагъэр угу къагъэкІы, пкыгъо тэкъуафэхэу къагъо-тыгъэхэр а лъэхъаным ра-пхых. Нахьыбэу къачІахыгъэ-хэм ащыщых ятІэм хэшІыкІы-гъэ хьакъу-шыкъухэр, бзыль-фыгъэхэм зызэрагъэдахэ-щтыгъэ пкыгъохэр, Іашэхэр, нэмыкІхэри. Археологхэм ахэр зэкІэ къатхыхъагъэх, яушэ-тынхэр зауыхэкІэ, ПсышІуапэ дэт этнографическэ музеем кыратыжыщтых.

Хъадэр загъэтІылыжъкІэ мыжъоу кыкІэралъхъэхэрэр убыххэм зэрагъэтІылыщты-гъэм текІырэ шыкІэхэр экс-педицием хэтхэм къагъоты-гъэх. Ащ къеушыхъаты Іуа-шъхъэхэр охътэ зэфэшъхъа-хэм зэралыщтыгъэхэр. Уплэ-кІунхэм къагъэлъэгъошт убых-хэм яхъадэхэр блэкІыгъэ охъ-тэ чыжъэхэм зэрагъэтІылы-щтыгъэхэр.

ТапекІи псыхъоу Чухукт пэ-мычыжъэ Іошъхъэ хэлэтыкІы-гъэхэм къэхэр къачІахыщты-гъэх. Убых хэкумрэ Шапсы-гъэрэ азыфагу дэчырэ псы-хъоу Шахэр ары гъунапкъэу алытэщтыгъэр, ау гъэнэфэ-пагъэу ахэр гошыгъагъэхэп. Арышъ, шІэныгъэлэжъхэм кы-зэралорэмкІэ, къагъотыгъэ къэ-хэр зычІэлъ Іуашъхъэхэр убых зэолІхэр зычІалъхъажыгъэ-хэ къэхалъэу плытэнэу щыт, уахътэу нахъ зыпэблагъэр 1864-рэ илъэсым игъатх. Тарихъым иугъоякІохэм кы-зэратхырэмкІэ, адыгэлІэу зо-зэ фэхыщтыгъэхэр зэрэфэ-пагъэхэу, лъым зэлъикІугъэ цыехэр ашамыжыжыхэу агъэ-тІылыщтыгъэхэу, яІашэхэри къэм адычІалъхъажыщтыгъэу ары зэрагъэунэфыгъэр.

НЫБЭ Анзор.

Лъытыным къырыбгъэхъэнэу щыта?

2013-рэ илъэсым щылэ мазэм и 20-м УФ-м псауныгъэр къэу-хъумэгъэнымкІэ и Министерствэ иунашъокІэ лъы зытыхэрэм (до-норхэм) ыпэкІэ ахъщэу араты-щтыгъэм ычІыплэ агъашхэхэзэ ашІынэу рахъухъэгъагъ. Ащ фэ-гъэхыгъэ хэбзэихъухъагъэу кы-дэкІыгъэм донорхэр гумэкІ хи-дзэгъагъэх. Сыда плэмэ ащ ыпэ-кІэ лъыр зытыхэрэм ахъщэ къа-гъэхъэн амал ялагъ. Гущылэм пае, лъы миллилитри 100 зытырэм сомэ 340-м кыщегъэжъагъэу сомэ 650-м нэс Урысыем кы-щыратыщтыгъ. Ащ кыхэкІыкІэ станцием цІыфхэр бэу къеуа-лэщтыгъ. Ау мы унашъор за-штагъэм кыщыублагъэу донор-хэм япчъагъэ зэхалшІэу кыщы-кІагъ ыкІи лъы зыцахашырэ стан-циехэу тишъолъыр итхэр гумэкІ хэфагъэх.

Хэбзэихъухъагъэр зэхэзыгъэ-уцагъэхэм къазэралшІыгъэр ыпкІэ хэмылэу лъы зытыхэрэм мыщ дэжъым Іэпылэгъу зэрафэ-хъухэрэм имызакъоу, донорхэм ябазэ гъэпсыгъэным, ащ ишІуа-гъэкІэ цІыф мин пчъагъэхэм ящы-Іэныгъэ къэгъэнэжыгъэным мы федеральнэ законыр фелорышІэ-нэу, джащ фэдэу лъыр зытыхэ-рэм ащыщхэм зэпахырэ узэу ялэхэр нэмыкІхэм апамыгъэ-хъаным, игъом кыхэгъэщыгъэн-хэм афэшІ ежъ ишІоигъоныгъэкІэ лъыр зытырэ цІыфым пшъэдэ-кІыжъэу ыхьырэр нахъ инынэу арых.

Хэбзэихъухъагъэу аштэгъагъэм донорхэм ащыщыбэхэм дырагъэ-штагъэп. Лъыр зытыхэрэм ахъщэ Іэпылэгъоу къаратырэр ары нахьы-бэрэмкІэ кызыфекІуалІэщты-гъэхэр. Бэмэ зэралытэрэмкІэ, зигъот мэкІэ унагъохэм ябюджет хэхъоныгъэ тІэкІу ышІынымкІэ мы шыкІэм ишІогъэшхо къаклоу ары. Ар щымылэжы зэхъум, до-норхэм япчъагыи хэлшыкІэу кы-щыкІагъ.

Лъыр зыцахашырэ Адыгэ рес-публикэ станцием иврач шъхъа-Іэу ЦуукІ Малыч кызырІуагъэм-кІэ, мы унашъор зашІыгъэм кы-щыублагъэу донорхэм япчъагъэ нахъ макІэ хъугъэ. БлэкІыгъэ илъэсым мыщ фэдэ иуахътэ

егъэпшагъэмэ, мыгъэ процент 18-кІэ лъыр нахъ макІэу къа-угъоигъ.

— Мы илъэсэу тызыхэтым Адыгеим имызакъоу, зэкІэ адрэ шъолъырхэми лъыр зытыхэрэм япчъагъэ зэхалшІэу къащыщыкІагъ, — еІо станцием иврач шъхъаІэ. — Ащ кыхэкІыкІэ мы илъэ-сым ибэдзэогъу мазэ унашъоу щылэр цагъэзыежыи, ыпэкІэ зэ-рэщытыгъэм фэдэу донорхэм ахъ-щэу аратыщтыгъэм къафара-гъэгъэзэжыгъ. Ау цІыфхэм яна-хьыбэм ашІэрэп ащ фэдэ унашъо зэрэщылэр. Арышъ, тиамал кы-зэрихъэу донорхэм макъэ ятэгъэу къэкІонхэу, лъыр атынэу. Сыда плэмэ лъым, плазмэм ташэкІэ, непэ мыр гумэкІыгъоу къэуцу-хэрэм зэу ащыщ. Мы Іофыгъом цІыфхэр нахъ яшъыпкъэу къет-щэлэнхэм пае ренэу дэкІыгъо-хэр тэшІых. Гущылэм пае, мы илъэсым имэзигъоу пыкІыгъэм лъытыным фэгъэхыгъэ Іофтхъа-бзэхэм язэхэщэнкІэ дэкІыгъо 14 фэдиз къалэм щыредгъэкІокІыгъ. Ахэм къахэлэжъагъэх АР-м хэ-гъэгъу клоцІ ІофхэмкІэ и Министер-ствэ, хьыкум приставхэм, Адыгэ къэралыгъо университетым, Мые-кьопэ къэралыгъо технологиче-скэ университетым, АР-м ошІэ-дэмышІэ ІофхэмкІэ и Министер-ствэ, Мыекьопэ къэлэ клини-ческэ сымэдджэщым, хьакъулахъ инспекцием, нэмыкІхэми яІофы-шІэхэр.

ЦуукІ Малыч кызырІуагъэм-кІэ, донорствэр егъэзыгъэ Іофэп ыкІи ащ кырыбгъэхъэнэу щы-тэп. Ар нэбгырэ пэпчъ ежъ ишІо-гъоныгъэ хэлъэу, зыгорэм ишІуа-гъэ ригъэкІышъун, ищІыІэныгъэ кыгъээнэжыын зэрипэкІыщтыр кыгурыІозэ лъэбэкъу гъэнэфа-гъэхэр ышІынхэ фае.

— Лъэу къаІытхырэм ибагъэ нахьы цІыфым изэхэшІыкІ зы-нэсырэм нахъ мэхъанэ етэты, — еІо Малыч. — Донорым непэ сомэ 400-м нэс кыраты ыкІи мэфитІум ІофышІэ е еджа-кІо мыклонэу справкэ кыфи-тэтхыкІы. Ар бэмэ непэ кызы-фагъэфедэ. Ау, кызырэсІуагъэу, мыхэм тэ агурытэгъало Іэпылэгъу зыщыкІэгъэ цІыфым имызакъоу, ежъхэм япсауныгъэкІи лъытыным ишІуагъэ кызырэкІорэр.

КІАРЭ Фатим.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет-рэ лъэшэу гухэкІ ащыхъоу Урысые Феде-рацием и Федеральнэ ЗэлукІэ Федераци-емкІэ и Совет хэтэу Хъопсэрыкьо Мурат

Кърымчэрые ыкъом фэтхъаусыхэх ятэ-жъэу Хъопсэрыкьо Хъызыр Хъаджыбэчыр ыкъом — филологие шІэныгъэхэмкІэ док-торым, профессорым идунай зэрихъожы-гъэм фэшІ.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм ими-нистрэхэм я Кабинетрэ лъэшэу гухэкІ ащыхъоу Адыгэ Рес-публикэм и Апшъэрэ Хьыкум итхъаматэу Трэхъо Аслъан Ис-махьилэ ыкъом фэтхъаусыхэх ыш идунай зэрихъожыгъэм фэшІ.

Гъобэкъуае ыныбжъ илъэс 1520-рэ мэхъу

Чъэпыогъум и 12-м Гъобэкъуае ыныбжъ илъэс 1520-рэ мэхъу. Ащ фэгъэхьыгъэ мэфэкI лoфтхьабзэ-хэр къуаджэм щызэхашщтых.

Культурэм и Унэу Гъобэкъуае дэтым илофышлэу Теуцожь Мариет тызэрэцигъэгъо-загъэмкIэ, игъэкIотыгъэу мэфэкIыр хагъэунэфыкIышт, хъэкIэ лъапIэхэр къырагъэблэгъэщтых. Сыхъатыр 12-м къыщегъэжьагъэу къуаджэм фэгъэхьыгъэ мэфэкIыр къызэлэуахышт. НыбжыкIэхэр зыхэлэжъэщтхэ кушъхъэ-фэчъэ зэнэкъокъу зэхашщт. Сыхъатыр 14-м къыщегъэжьагъэу 16-м нэс лoфтхьабзэ гъэ-шлэгъонхэр кIоштых. Къуаджэм къыщыхъугъэу Къат Теуцожь итхыльэу «Сын трех матерей» зыфилорэм илъэтегъэуцo цыф-хэр рагъэблэгъэщтых. Нэужым Гъобэкъуае дэт музентIум хъа-кIэхэр ащэщтых. Спорт зэнэ-къокъу гъэшлэгъонхэмкIи ныб-жыкIэхэм заушэтышт, физиче-

скэ ухъазырыныгъэу ялэр къа-гъэлъэгъошт. Сыхъатыр 16-м къыщегъэжьа-гъэу мэфэкI лoфтхьабзэ шъха-лэхэр аублэщтых. ЫпэрапшIэу Гъобэкъуае къыдэхъухъагъэхэу, къуаджэм ыцIэ дахэкIэ рязы-гъэуагъэхэм ягугъу къашышт. Дзыбэ Хъамзэт Адыгеим щызэлъашIэрэ тренерхэм зэу ащыщ, илъэс зэкIэлъыкIохэм самбэмкIэ кIэлэцIыкIухэр егъэ-хъазырых. НыбжыкIэхэм спор-тыр шIу альэгъуным, ащ фэща-гъэ хъунхэм ишъыпкъэу дэла-жъэ. Къуаджэм, районым, рес-публикэм самбэмкIэ ащызеха-щэрэ зэнэкъокъухэм ыгъасэхэ-рэр чанэу ахэлажъэх, текIоны-гъэр е хагъэунэфыкIырэ чIы-плэхэр бэрэ къыдахых. СтIашъу Вячеслав Теуцожь

районым идепутатэу щыт. Къо-джэдэхэм ренэу ар Iэпылэгъу афэхъу. Цыфхэм яхъари, янэ-шхъэйи адеIэты. Амалэу иIэм-кIэ зэкIэми ишIуагъэ арегъэкIы. Тхьаркъохъо Руслъан Гъобэ-къуае къыщыхъугъ, щеджагъ. Джы къалэу Краснодар дэс нахъ мышIэми, къуаджэу зыщы-щыр цыгъупшэрэп. Гурыт еджа-плэу зыщеджагъэми, къуаджэми ренэу Iэпылэгъу афэхъу. Гъот макIэ зилэ унагъохэм къарыкIы-гъэ кIэлэцIыкIухэр къалэм ещэх, чIыплэ дахэхэр арегъэлъэгъух, егъэчэфых. ЗыцIэ къетIогъэ нэбгырищыр къуаджэм ицIыф гъэшIуагъэ хъу-гъэх, ар къэзыушыхъатырэ удо-стоверениехэр пчыхъзэхэхэм ашаратыжыщтых. Ахэм анэ-мыкIэу, зилофшIэнкIэ къэзылэ-жыгъэхэм щытхъу тхылъхэр афагъэшошэщтых. Культурэм и Унэу Гъобэкъуае дэтым илофышлэхэм къагъэхъа-зырыгъэ концертыр мэфэкI лoфт-хьабзэм къекIолIэщтхэм къа-фагъэлъэгъошт. Республикэм щызэлъашIэрэ артистхэми ордэ-хэр къалоштых. МэфэкI зеха-хъэр адыгэ джэгукIэ зэфашы-жыщт.

ПIАТЫКЪО Анет.

Апэрэ хъугъэ

Тикъэралыгъо ыкIи IэкIыбым щылэ хъыкум пристав-хэм яинститут тарихъэу пылбым, илъэс зэкIэлъыкIо-хэм ащ хэхъоныгъэу ышыгъэхэм афэгъэхьыгъэ на-учнэ лoфшIагъэхэм язэнэкъокъу Урысыем ихъыкум приставхэм я Федеральнэ къулыкIурэ УФ-м юстици-емкIэ и Министерствэ и Урысые правовой академие-рэ зэхашагъ. Мы мафэхэм зэфэхьысыжъхэр ашIы-гъэх ыкIи хагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр къыдзыхыгъэ-хэр къыхагъэщыгъэх.

Зэнэкъокъум илъэныкъоу «Зарубежный опыт в сфере исполнительного производства» зыфилорэмкIэ апэрэ чIыплэр зыфагъэшошагъэр Мыекъопэ

къэралыгъо технологическэ уни-верситетым ия 5-рэ курс щеджэрэ Татьяна Фадеевар ары. Ащ инаучнэ лoфшIагъэ жюри-м осэшIу фишлыгъ, къырахыплэ-

гъэхэм анахъ дэгъоу къахахыгъ. Татьянэ зэнэкъокъум фэзы-гъэхъазырыгъэр ыкIи Iэпылэгъу фэхъугъэр ыпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэ апшъэрэ еджаплэм итехнологическэ факультет икIэ-лэгъаджэу Джамырзэ Белл ары. Мы мафэхэм щылэгъэ мэфэкI зэхэхэм УФ-м ихъыкум при-став шъхъалэ къыщыгушIэзэ теклоныгъэр къыдзыхыгъэ Тат-яна Фадеевар къыфэгъушIуагъ ыкIи ишIэныгъэкIэ къылэжыгъэ Дипломырэ шIухъафтын лъа-плэмрэ къыритыжыгъэх. **Хъыкум приставхэм я Фе-деральнэ къулыкIу и Гъэ-лорышIаплэу АР-м щылэм ипресс-къулыкIу**

Щынагъо щылэп

Бжыхъэ уахътэр мыгъэ къэ-гужъуагъэп. Ионыгъо мазэм иапэрэ мафэхэм къащыублагъэу мы уахътэм ифэхъуашэм те-тэу ом зыкIыгъэлъэгъуагъ, тем-пературэр зэхапшIэу ехыгъ, ошххэр къызэкIэлъыкIуагъэх. А мазэри ауштэу икIыгъ, чъэпы-

огъум иапэрэ мафэхэми чыла-гъэ, лъэшэуи къэщыгъ. Ащ фэдэу лъэшэу ыкIи зэ-пымыоу къызэщыкIэ, псыхъо-хэм псэу адэтым къыхэхъо-ным ищынагъо щылэ мэхъу. Ма-ры Адыгеимрэ Краснодар кра-имрэ япсыхъохэр къыдэкIолагъэу

Интернет нэкIубгъохэм къары-хъагъ. Гъунэгъухэм якъэбар тынэсыгъэп, ау тэ типсыхъо-хэмкIэ лoфхэм язытет тыкIэ-упчIагъ. УФ-м и МЧС АР-мкIэ и ГъэлорышIаплэ ипресс-къулы-къу къызэрэтилуагъэмкIэ, къэ-барэу къырахыжыагъэм шъып-къэ хэлъэп. Ары пакIошъ, ошх-хэр бэу къызэкIэлъыкIуагъэхэ нахъ мышIэми, псыхъохэм

Шъэожъыер къагъотыжъыгъ

Адыгэ Республикэм хэгъэгу кIоцI лoфхэмкIэ и Мини-стерствэ къызэритырэмкIэ, Ионыгъом и 30-м къыще-гъэжьагъэу чъэпыогъум и 6-м нэс республикэм бзэ-джэшIэгъэ 67-рэ щызэрахъагъ. Ахэр машинэр рафы-жъагъэу 3, гъэпцIагъэ зыхэлъ бзэджэшIэгъи 8, ты-гъуагъэхэу 27-рэ, нэмыкIэхэри. Экономикэм ылъэны-къокIэ хэбзэгъэуцугъэр гъогогъуи 9-рэ аукъуагъ. БзэджэшIагъэ зезыхъэгъэ нэбгырэ 64-рэ хэбзэухъу-мэкIо къулыкIухэм агъэунэфыгъ, зэхафын альэкIы-гъэр процент 89-м ехъу. БлэкIыгъэ тхъамафэм Адыгеим игъогухэм хъугъэ-шIэ-гъэ 13 къатехъухъагъэу гъогу-патруль къулыкIуым ыгъэ-унэфыгъ. Ахэм нэбгыри 3 ахэкIодагъ, нэбгырэ 17-мэ шъобж зэфэшъхъафхэр атешагъэхэ хъугъэ. Ешъуа-гъэу рулым кIэрысхэу водитель 53-рэ къаубытыгъ.

Краснодар краим щыщ хъуль-фыгъэм УФ-м хэгъэгу кIоцI лoф-хэмкIэ и Министерствэ имже-муниципальнэ отделэу «Коше-

хальский» зыфилорэм идежур-нэ часть мы мафэхэм зыкы-фигъэзагъ. Ащ къызэриIота-гъэмкIэ, иавтомобилэу ВАЗ-

ПЕНСИЕХЭМКIЭ ФОНДЫМ КЪЕТЫ

Электроннэ шыкIэм тетэу

УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд ичIыплэ органхэм лoфшIаплэ къэзытыхэрэм шIокI зымыIэ медицинэ ыкIи пенсие стра-хованиехэм апае взносэу мы илъэсым имэзи 9 аты-гъэмкIэ отчетхэр аугъоин-хэу рагъэжьагъ. ШэкIогъу ма-зэм и 15-м нэс ахэр пстэ-уми атынхэ фаеу щыт. Игъом взносхэр зымытыгъэхэм апае тазырхэр законом кызырэ-щыдэлъытагъэхэр агу къагъэ-кIыжыы. Зы отчетыр зыптыгъэм ыуж кыкIырэ мазэхэм ятIо-нэрэм и 15-м нахъ мыкIасэу кыкIэлъыкIорэ отчетыр птын-фае. лoфшIаплэм щылажъэрэр нэбгырэ 50-м ехъумэ, элек-троннэ шыкIэм тетэу, элек-троннэ-цифрэ шыкIэмкIэ кIэ-тхэжыгъэу птын фае. За-

коным кызырэдильтытэрэмкIэ, нэмыкIэхэми электроннэ от-четыр агъэфедэн альэкIышт. Электроннэ шыкIэм тетэу документхэр зэлэпыпхынхэм, бгъээекIонхэм лoфхэр нахъ къегъэлсынкIэх, уахътэуи кIуа-чIэуи атекIуадэрэр нахъ макI, игъом пстэури зэшIопхын амал къеты. лoфшIаплэ къэ-зытыхэрэм электроннэ от-четыр агъэфедэным пае ар зэрэбгъэпсышт программэ гъэ-нэфагъэу щылэхэр кызыды-рагъэлэнхэ альэкIышт. Джащ фэдэу УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Интернет нэкIубгъо отчетхэм ящыкIэгъэ пстэури кырахын альэкIышт, фон-дым ичIыплэ органхэм яспе-циалистхэри Iэпылэгъу афе-хъуштых, бланкэу е формэу ищыкIагъэхэри къаратыштых.

ЯIахъ халъхъагъ

БлэкIыгъэ шэмбэтым рес-публикэм и Мафэу хагъэунэ-фыкIыгъэм УФ-м Пенсиехэм-кIэ ифонд и Къутамэу АР-м щылэм илофышIэхэми яIахъ халъхъагъ. Фондым испециа-листэу псэуплэхэр къакIухъэ-зэ клиентхэм залузыгъакIэ-хэрэм (мобильная клиентская служба) а мафэм ермэлы-кым лoф шашIагъ. Пенсиехэм, ны мылькум, страхованиехэм, нэмыкIхэм альэныкъокIэ цыфхэм упчIэу яIэхэм джэуапхэр аратыжын-хэр, зыгъэгумэкIыхэрэмкIэ Iэ-пылэгъу афэхъунхэр ары пшъэ-рыль шъхъалэу яIагъэр. Къэ-лэдэсэу ыкIи хъакIэу ермэлы-кым къекIолагъэхэм Пен-

сиехэмкIэ фондым итамыгъэ зытет павильоныр къэзымы-ухъагъэхэр къахэкIыгъэх. Уп-чIэ зэфэшъхъафхэр яIэхэу пстэумкIи а мафэм нэбгы-рэ 22-рэ къяоплагъ, зэкIэми джэуапхэр агъотыгъэх. Мыщ фэдэ шыкIэм Пен-сиехэмкIэ фондым иклиент-хэм игъом Iэпылэгъу агъо-тынымкIэ шIуагъэ къеты ыкIи республикэм исхэм ягуапэу ар агъэфедэ, сыда плэмэ чы-жъэу кIонхэ имыщыкIагъэу зыгъэгумэкIыхэрэр зэхафын амал яIэ мэхъу.

УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и Къутамэу АР-м щылэм ипресс-къулыкIу

псэу адэтым къыхэзыгъэхъон фэдиз къемышчыгъэу ары къы-зэралуагъэр. Непэ ахэр шап-хъэми нэсыхэрэп. Ежъхэм яин-формационнэ къэклиуапIэхэмкIэ мы мафэхэм республикэм къы-щемышчынэу, къэфбэжъынэу зэрагъэунэфыгъэр къалуагъ, псыхъохэм къахэхъоным ищы-нагъо зэрэщымыIэм къыкIа-гъэтхыгъ.

Синоптикхэми кызырэфэбэ-жыщтыр къаушыхъатыжыгъ. Ахэм кызыратырэмкIэ, мы тхъамафэу икIырэми кыкIэ-лъыкIорэми узыгъэгумэкIын ошх щылэштэп, фабэр мафэм градус 20 — 23-м, чэчым 12 — 14-м нэсэу дэкIоешт, чъэпыогъум и 20 — 22-хэм анэс ор ащ фэдэшт.

ХЪУТ Нэфсэт.

Краснодар краим бзэджэшIагъэ зэрэщызэрихъагъэм фэшI фе-деральнэ розыскым итыгъ. Джы ащ ифэшъошэ пшъэдэкIыжыр рагъэхъышт. Мыекъуапэ щыпсэурэ бзыль-фыгъэм ишъэожъые кыгъоты-жынымкIэ гъогу-патруль къулы-къум илофышIэхэу Iэпылэгъу кы-фэхъугъэхэм зэрафэразэр къы-зыIотыкIырэ тхыгъэр АР-м хэ-гъэгу кIоцI лoфхэмкIэ имини-стрэу Александр Речицкэм бэ-мышIэу кыфиггъэхыгъ. Ащ зэ-ритхагъэмкIэ, исабийхэр игъу-сэхэу бзыльфыгъэр мы мафэм тикъэлэ шъхъалэ игупчэ бэдзэр щэфэнэу кIуагъэ. Тучан горэм зэгъусэхэу чIэхъагъэх. Бзыльфы-гъэр кассэм екIуапIи, къыщэфы-гъэм ыуасэ етыфэкIэ зыныбжы имыкIугъэ ишъэожъые тучаным чIэкIыгъ ыкIи зыдэхъугъэр амы-шIэу кIодыгъэ. Сыхъатым къы-кIоцI ыпхъу игъусэу лыхъуа-гъэх, ау зи къадэхъугъэп. А

уахътэм гъогу-патрулым илофы-шIэхэу къулыкIур зыхъышчыгъэ-хэ ГъукIэлI Аскэррэ Владимир Мкртчанрэ апэ къифагъэх ыкIи къяхъулапгъэр ахэм афалотагъ. Зы такыкии ахэм тырамыгъа-шIэу къэбарыр полицием иде-журнэ часть Iэклагъэхъагъ. Шъэ-ожъыем кыгъээзжыымэ алуи янэ тучаным къычIагъани, полици-ем илофышIэхэм лыхъонымр рагъэжьагъ. ТIэкIу тешIагъэу къэ-бар гушIуагъо къахыи ахэр къэ-кIожыгъэх, шъэожъыер псаоу ыкIи узынчъэу къагъотыжыгъ. Бэдзэрым километрэ зауэлкIэ пэчыжъэу ар щысыгъ. Кызыэ-рэнэфагъэмкIэ, Мыекъуапэ пэ-мычыжъэу зыдэс псэуплэм ежъ-ежырэу кIожынынэу шъэожъы-ем унашъо ышIыгъ, ау янэ ащ шигъэгъозагъэп. Гъогу-патруль къулыкIуым илофышIэхэм япшъэ-рыльхэр щытхъу хэлъэу зэра-гъэцэкIагъэм ишIуагъэкIэ тхъа-мыкIагъо къэхъугъэп.

**УФ-м Пенсиехэмкэ
ифонд Адыгэ
Республикэмкэ и Къутамэ
ипресс-къулыкъу**

Махьмудэ икIал

ИкIыгъэ лIэшIэгъум иятIонэрэ илъэсхэр тарихъым хэкIуакIэ хэрэп. Революциери граждан заори хэгъэгум кызыеринэ-кIыгъэхэу, шылэклIэм игъэп-сын фежъагъэхэу апэклэ лы-кIуатэщыгъэх. Лъэхъэнэ кы-ныгъ. Хэгъэгур зэхэтэкIогъагъ, зэо-зэхэбанэхэр зэпымыгъэхэу зэ зы чIыплэм, зэ адрэ чIыплэм кышщыдэуаешщыгъэх. Цыфыбэ ахэм ахэкIуадэщыгъ, клэлэ-цыкIу ибэхэм япчъагъэ хахъ-щыгъэ. Сабый мин пчъагъэ-хэр ибэу къэнагъэх, гъаблэм егъалэх, унэ зэхэкIуагъэхэр япщыплэх, мэлъалох, мэбза-джэх, мэтэгъох.

Хабзэм амал зэрилэкIэ шъхъегъэзыплэ унэхэр кы-зэуишщыгъэх. Ащ фэдэ Унэ станицэу Марьянскэм (Краснодар край) кышщызэуахыгъагъ. Псэйтику шыщэу Нэтхъо Махьмудэ а Унэм урыс клэлэцыкIу кычIыхи, иплугъагъ. Ары мы статям зигугъу кышщысIы-сIоигъор.

1921-рэ илъэсым игъатхэ Махьмудэ лъэгъун иIэу Марьянскэм клIогъагъ. Илъэс 30-м ыныбжэ къехъугъэу а уахъ-тэм шыгъэ. Иныбджэгъу уры-сым Махьмудэ ригъэблэгъагъ шъхъегъэзыплэ Унэм чIэс сабий ибэхэр ригъэлэгъунхэу. Махьмудэ кылотэжышщыгъ: «Унэм сызэрихъагъэм лыпытэу клэлэцыкIу анахь цыкIоу, анахь одыр кысэчэлIагъ: «Тэтэжъ, салыхи шъуадэжы сыздац». Зэхихыгъэм Махьмудэ ыгу кыгъэцыкIугъ, ыло-щытири ышIэщытири ымышIэу, хэ-тIагъэм фэдэу, кызытэуцауагъ. ПкIыхаплэ горэм хэт фэдэу апэрэмкIэ кышщыхъугъ. Нэу-

жым кыгурылуагъ — клэлэ-цыкIу шытыр, гъэшIуабзэкIэ мэлъало аихы шIоигъоу.

Альакохэр джэхашъом хэ-тIагъэхэм фэдэу, Махьмуди игъусэ урысылыри кызытэ-уцауагъэх.

— Тэтэжъ, сыолъэу, салых, сэ плорэм сыдэхышщтэп, сы-одэлущт, — нэбгыритлуми са-быим илъэу гушылэхэр агу хэкIагъэх, ашIэщтыр амышIэу шытых.

— СицIыкIужый, сыдэушщтэу уздэсцэн, укъатIупщышщтэп, — клэлэцыкIум ышъхашъо Iэ щифэзэ, Махьмудэ шъабэу кылуагъ.

— КлэлэцыкIур зыдапщэ пшIоигъомэ, кыоттышщт, — нэбгыритлумэ зэралуагъэр зэ-хэзыхыгъэ клэлэплу бзылфы-гъэр кылухыи кылуагъ.

КлэлэцыкIур псынIкIэу къа-гъэхъазыри, кум кырашчэлIагъ. Игъусэ урысылырымэ клэлэ-плумрэ алапэхэр ыубытыжы-хы, Махьмудэ игъогу кытехъа-жыгъ. КлэлэцыкIум ыцIагъэр Шурик. Къэсыжыфэхэ ащ зы гушылэ ыжэ кыдэзыгъэп. Махьмудэ хъарыплэ такъыр зыре-тым, рэхъатэу ышхыгъ, нэу-жым Шурик чъыем Iуихыгъ.

Унагъом исхэр зэхэгущыIэ-жыхыи, клэлэцыкIум адыгацIэ фаусыгъ: «Шумаф». Шурик Шумафэ хъугъэ. Шумафэ клэлэ-цыкIу губзыгъагъ, гурылогъ-шIугъ, Iэдэб хэлъыгъ, охътэ клэIым кыкIоцI адыгабзэ

зэригъэшIагъ, ныбджэгъухэр ышIыгъэх, шыхэм лъэшэу апы-щагъэ хъугъагъэ.

Махьмудэ курэ шитIурэ ила-гъэх. Мэзыми, мэкъушчи, шъо-фыми, станицэу Марьяновскэми, Краснодари Шумафэ Махьмудэ дакIоштыгъ. Джащ тетэу уна-гъом IэпылэгъушIоу иIагъ, на-хыкIэхэми ыналэ атетыгъ.

Уахътэр лыкIуатэщыгъ. Мафэ горэм Краснодар кыкIи Махьмудэ ыдэжэ урысылI къэ-кIуагъ. Нэлуасэ закызыфешым кээнэфагъ: Шурик-Шумафэ ят, клэлэцыкIур ышъжыныу кы-лыкIуагъ. Псэйтику къэкIоным ыпэкIэ Марьянскэ дэт шъхъ-егъэзыплэм кIуагъэ. Къуаджэм шыщ адыгэлым сабыир зэри-хыгъэр зэригъэшIагъ, Крас-нодар пэгъунэгъу чылэхэр зэпкIухъагъэх, пшъыгъэ, улэ-угъэ, ерагъэу икIалэ кыгъо-тыжыгъ. А уахътэм Шумафэ адыгабзэкIэ дэгъу дэдэу гу-шылэщтыгъ, урысыбзэр цыгууп-шэжыгъагъ.

Шумафэ кылыкIуагъэм дэкIожыныр ыдагъэп, Махьмудэ зыфидзи IитIумкIэ зы-хыгъэнагъ, гъыным зыритыгъ. Махьмудэ клэлэцыкIур шIу дэдэ ыльэгъушщыгъ, зэхихыгъэ къэ-барым ыгу кыгъэкIодыгъ, ау игупсэ тым римытыжыныр емыкIоу ыльэгъугъ. Нахыжхэр зээгъыгъэх, ятIонэрэ мафэм лIым Шурик Краснодар ышъ-жыгъ. ЛIым шIошIыгъ клэ-лэцыкIур къеуцолэнышъ, ащ

тетэу ыдэжэ кээнэжыныу. Iо-фыр ащ тетэу хъугъэп. Шъхъэ-егъэзыплэм зыщи язытыгъэ тым нахыи, гукIэгъу-гуегъу кызы-хэфагъэр тыкIэ ыштагъ клалэм. Ар джы Шурикугъэп, Шума-фагъэ нахъ, урысэп, адыгэ клэлэ шыпккъэу зилытэжышщыгъ. Защэжыгъэ апэрэ чэщым клалэр чъыагъэп, нэфылъэр кы-зэрэклIдзыгъэм тетэу зыкыи-гъэбылIи унэм кыкIыгъ. Ятэ ышнахыжэ блэгъэ дэдэу шы-сыгъ, ащ къечъалIи елъэлугъ — Псэйтику зыкыригъэщэ-жыгъ.

Хэгъэгу зэошхор кызежъэм, шышъхъэу мазэм 1941-рэ илъэ-сым Нэтхъо Шумафэ (Шурик) Таганрог дэжэ шызэуагъ. Ро-стов кыухъумагъ. Исэмэгулэ къаули, Ростов госпиталым чIэлъыгъ. Гъэтхэпэм и 15-м, 1943-рэ илъэсым зигъэпсэфы-нэу Шумафэ Псэйтику къа-гъэкIолагъэ. Нэтхъо Махьму-дэ иунэгъошхо а мафэр имэ-фэклэ шыпккъагъ. Натхъомэ ялахылхэр, ягъунэгъухэр, Шу-мафэ иныбджэгъухэр къээрэ-угоиыгъагъэх. Заом шыщ хъугъэ-шIагъэхэр, ежъ къехъулагъэмэ ащышхэр, тидзэкIолIхэм лIы-хъужыныгъэу зэрахъэрэр Шу-мафэ кызылэуIэхэрэм къа-филуатэщыгъ. Зыгъэпсэфыгъо уахътэр зэухым, Шумафэ дзэ чаштэу зыхэтэгъэм клэжыгъэ. Польшэм зэошхоу шыкIохэрэм зэрахэлажыэрэр, фашистхэр пхъашэу къазэрэпэуцужыыхэ-

рэр, тизэолIхэм лIыхъужыны-гъэу зэрахъэхэрэр, пыир зэ-рэээкIафэрэр ыкIи ахэм анэ-мыкIхэри кытхышщыгъэх. Нэ-ужым письмэхэр зэпыугъэх.

Заор уцужыгъэ, уахътэр лыкIуатэщыгъэ, ау Махьмудэ икIалэ фэгъэхыгъэу зи къэ-бар шылагъэп. ЗэкIэми ашIошIэу зэдаштагъ: икъэбар амышIэу клодыгъэ. Ау Iофыр ащ теты-гъэп.

1956-рэ илъэсым Махьму-дэ къэбар кылыкIысыгъ Шу-рик ышIыпхъу нахыжыгъэу Верэ ыш икIодыкIэ ышIэу. А уахъ-тэм Махьмудэ икIалэу Хъа-джэ-Муратэ къулыкIур кылу-хи къэкIожыгъэу унэм исыгъ. Махьмудэ ар гъусэ ышIи Крас-нодар кIуагъэх. Верэ илIи, икIэ-лэцIыкIухэри кызыэрэугоиыгъэх, Шурик иятIонэрэ шыпхъоу Евдокие илI игъусэу къэкIуагъ. Верэ илI кылотагъ Шурик заом зэрэхэклIодагъэмкIэ тхылъ кы-зэрагъэхыгъэр. Къэбаргъэу тхылъым мары итыгъэр: «Нэт-хъо Шумафэ Махьмудэ ыкор, сержантыр, мэзаем 1945-рэ илъэсым улагъэу телъхэм къахэкIэу лагъэ. Польшэм ит псэупIэу Быаново ихъадэ щагъэтылIыгъ».

Урыс клэлэцыкIоу шъхъэ-егъэзыплэм Махьмудэ кы-чIыхыгъэм ыпкIэ кыкIыкIэ унэ-гъуитIур зэблагъэ хъугъагъэх. Краснодар кыкIыхэти, Шурик илахылхэр Псэйтику къакло-щыгъэх, адыгэ чылэ цыкIум кыкIыгъэ хъахэкIхэм урыс уна-гъор къафэчэфэу къапэгъокIы-щтыгъ...

ХЪУШТ Щэбан.

НЕПЭ — ПСИХИЧЕСКЭ ПСАУНЫГЪЭМ И ДУНЭ МАФ

Псауныгъэр къэухъумэ-гъэнымкIэ Дунэе организаци-емрэ психическэ псауныгъэмкIэ Дунэе Федерациемрэ икIэщакIохэу 1992-рэ илъэсым кы-щегъэжъагъэу чъэпыогъум и 10-р психическэ псауныгъэм и Дунэе мафэу хагъэунэфыкIы. Гъэнэфагъэ аукодыеу мыщ фэдэ мафэ тищылэныгъэ кы-зэрэхэмыхъагъэр. Дунэе со-обществэм мурадэу ащкIэ иIэр общественностым, шIэныгъэ-лэжхэм, нэбгырэ пэпчъ аналэ тырырагъэдзэныр ары мы лъэ-хъаным психиатриемрэ психо-логиемрэ альэныкIокIэ гумэ-кIыгъоу шылэхэм. Шыпккъэр плочтмэ, сыд фэдиз зы ма-фэм къэбар гомылоу зэхэтхы-рэр: зыдэхъугъэр амышIэу клэлэцыкIухэр мэкIодых, сы-маджэхэм, сабий ибэхэм жъа-лымыгъэ адызэрахъэ, нэбгы-рэ пчъагъэмэ, клэлэцыкIухэри мымакIэу ахэтэу, зауIыжыи, ешъуакIохэм, наркоманхэм гур агъэкIоды... ГухэкI нахъ мы-шIэми, ахэм зэкIэми тищылэ-ныгъэ чIыплэ шырIа. Загъорэ дунэе цивилизацием ежъ-ежыи-рэу зегъэкIодыжъэу кыпщэхъу.

Статистикэм кытырэ пчъа-гъэхэм кызыэрэагъэлагъорэмкIэ, дунаим щыпсэурэм шыщэу нэб-гырэ миллион 450-м ехъумэ психическэ узхэр ялэх. А пчъа-гъэм арэушщтэу хэхъоным лъа-псэ фэхъоу специалистхэм кы-хагъэщырэр къэбар дэу цыф-хэм къалэкIахъэрэр зэрэбэр, политическэ ыкIи экономическэ зыпкIымытыныгъэр, чIыплэ кын

иуцорэ унагъохэм япчъагъэ зэ-рэхэхъорэр... «Стресс» зыфало-рэ гушылэр тищылэныгъэ пы-тэу хэуцауагъэ хъугъэ. Ау пси-

кIоу цыфым ыльэгъуныр ары. «Суицид» зыфалорэ гушылэр чыIэ-чъыIэу бэрэ зэхэтэхы, ары къэс упчIэ къэуцу: сыд

гухэлъ зыдидыгъыгъэу, ау кы-дэмыхъугъагъэмэ, хъапс телъ-мэ, изакъоу кэнагъэмэ, нар-котикхэм, аркъым апыщагъэ хъугъэмэ... Ау мыхэм ащыщ епхыплэнэу шымытэу, шылэ-ныгъэм хэуцо пэт ныбжыкIэ цыкIоу ащ уасэ фэзымышIы-жыыхэрэм мымакIэу ахэт ащ фэдэ лъэбэкъу зышыхэрэр.

къарагъашIэ ягупсэхэм. Сыда-плэм ащ фэдэ лъэбэкъу цы-фым ышIыныр бэрэ кызы-дырехъакIы, непэ ыгу къэкIэу, ар дэдэм ар ышIэу шытэп. Ау тэ ащ гу лъыттерэп, зы-пари лъэгъурэп, зэхэтхырэп.

Ежъ-ежыи-рэу зылэ зытэзы-щэежыыхэрэр цыф махэхэу е-сымаджэхэу зылытэхэрэр хэукъохэу ало психологхэм. Ахэм сымаджэу къахафэрэр процент 40 — 50-р ары. Ад-рэхэм психическэу шыкIагъэ ялэп, ау шылэныгъэм чIыплэ кын ригъэуцауагъэх. Ары игъом цыфым изытет кыбгурылоу, Iэпылэгъу уфэхъумэ, ищылэны-гъэ къэбгъээнэн зыкIэпллэ-кIышщыр. ТигукIэгъу, тизэхашIэ, цыфыгъэу тхэлъыр ары а зэп-стэуми лъапсэу ялэр, шылэ-ныгъэр лызыгъэкIотэщтыр.

Цыфыр шылэмэ, чIыплэ зэ-фэшъафыбэмэ арихыплэн ыльэкIышщт. Дэгъу ежъ-ежыи-рэу ахэм хэкIыплэ къафигъо-тымэ. Специалистхэм ялэпылэгъу зыщыкIагъэхэри къахэкIынхэ альэкIышщт. Ахэр «цыхъэшIэгъу телефонэу» **56-86-04-мкIэ** те-охэмэ (ацIэ кырамыIомэ), Iэпылэгъу агъотышщт. Шылэныгъэ байныгъэ шъхъаIэу нэбгырэ пэпчъ иI, ар дгъэлъэплэн, уасэ фэтшIын фае.

ЖАКIЭМЫКIО Аминэт.

Материалым игъэхъазыринкIэ дгъэфагъэх психиатрэхэм я Адыгэ республикэ обществэ кыхиутыхэрэм ащышхэр.

Иэпылэгъу тафэхъун тлъэкIышщт

хологхэм кызыэрэахъэгъэщы-рэмкIэ, ахэм уябэнынэу шы-тэп, **ахэр шылэныгъэм хэмы-тынхэр, нахъ макIэ шыгъэн-хэр ары анахъ Iофыгъо шъхъалэр.** Нэбгырэ пэпчъ ащ илахышIу хишыхъан ыльэ-кIышщт. Псэуэми апэу гукIэгъу тхэлъыныр, цыфыгъэ шапхъэ-хэм тарыгъуазэзэ тыпсэуныр, зэхашIэ тилэныр ары шIум икъэкIолIэ шъхъалэр.

Шылэныгъэр о узэрэфаеу зэпымыфэн ыльэкIышщт, кы-ныгъуабэми уарихыплэу мэхъу. Ау зыхэм ахэр зэпачых, ад-рэхэр ахэм къауфэх, ящылэ-ныгъэ уасэ имыIэжъэу, зыпари зэрахъокIын амылэкIышщтэу алытэзэ, ешъоныр, наркома-ниер кыыхахы. Анахъ лъэбэкъу шынагъор — ежъ-ежыи-рэу ылэ зытырищэежыныр хэкIыплэ за-

гуш ащ фэдэ лъэбэкъу цыфым ышIыныр кызыыхэкIыгъэр? Ау тежъугъэгупшыс: кытпэблэгъэ цыфхэм, кыдготхэм, кыд-дэпсэхэрэм ягумэкIыгъохэр, ятхъаусыхэ икIоу зэхэтэхы-ха, зэхэтэшIэхэ? Бэрэ кы-хэкIыба «тыдэгъоу» ыкIи «тынэ-шъоу»? Сыдэушщтэу къэпшIэщтэ цыфыр гъунэм нэсыгъэмэ, хэкIыплэ шымыIэу зылытэрэм сыдэушщтэу Iэпылэгъу уфэхъун лъэкIышщт? Зафэдгъэзэн пси-хологхэм ащ фэгъэхыгъэу къа-лохэрэм, гухэлъ гъэнэфагъэ зы-шIыгъэм изекIокIэн ыльэкIышщтэу хэти гъунэ зылыфын фаеу кыыхагъэщыхэрэм.

Психологхэм кызыэралорэм-кIэ, цыфым ылэ зытырищэе-жыным кыфэзышщэн ыльэ-кIышщтхэм ащышхы уз хылытэ илэмэ, ыпэкIи ащ фэдэ ышIэн

Ахэм сыдэушщтэу уягуцэфэн лъэкIышщт? Специалистхэм тыналэ тырагагъадзэ ащ фэдэ гухэлъ зышIыгъэм еплэгъууплэн лъэкIышщт нэшанэхэм: илофхэр зэкIэ зэкIифэнхэр, зэригъэфэн-хэр (ащ ыпэкIэ а шэныр хэ-мылIыгъэми); лъэхъан горэм ишIуагъэ кызыгъэкIыгъагъэхэм зэрафэрэзэр арилоу ригъэжъэ-ныр (ащ фэдэ шэн хэмылIы-гъэми); ыпэкIэ гумэкIэу ила-гъэр клодэу, рэхъатэу, зымы-ымыгъэгумэкIы хъуныр. Ар зэп-хыгъэу психологхэм алорэр ежъ-ыгукIэ унашъоу зыфшIыжы-гъэм, зытыриубытагъэм зэри-гъэрэзэрэр, зэригъэрэхъатырэр ары.

Статистикэм зэригъэунэ-фыгъэмкIэ, зылэ зытэзыщэе-жыныу гухэлъ зышIыгъэхэм япроцент 80-м ар зыгорэушщтэу

Ныдэлъф макъамэхэм ялъагъу

(Урысые Федерацием инароднэ артистэу, композиторэу Нэхэе Аслъан игукъэкълъжхэм ащыщэу Юныгъом и 28-м кыыхэтыутыгъэм кыкълъэкълъ).

1966-рз илъэсым чъэпыогъум и 15-м дзэ къулыкъур къэсы-ухыгъ. Сыбыр а лъэхъаным чъылэу градус 17 фэдиз шылагъ. Мэшлоуклэ Кемерово сыкыкли Новосибирскэ сынэсыгъ, ащ сикли самолетклэ Ростов сыбыгыгъ, етланэ — Краснодар. Пшызэ шьолъыр а лъэхъаным щыбжыхъ дэхагъ, фабэу градус 20 фэдиз шылагъ. Сыкыздэкълъжыгъэр зэрэдэхэмрэ къулыкъур зэрэсыухыгъэмрэ къахэкълэу сычэфыгъ. Тадэжъ дзэкълъ шьуашэр сщыгъэу сыккэкълъжыгъ нэмыкл шыгын силэпти. Шыхъамэ кыситыгъэ костюмыр ары апэрэу Мыекъяуапэ сыкызыэрэкълъагъэр. Седжэнэу сыфэягъ ыкли ащ пыпытэу музыкальнэ училищым сыкълъагъ. Цыф шлагъоу Ахэджэго Щэбан Умарэ ыкьор ары а лъэхъаным училищым пашэу илагъэр. Сиофхэм языхт кызыфэсэлэуатэм, клэлэгъаджэхэр кыригъэблэгъагъэр. Гитарэмрэ трубамерэ кызыэрэгъалорэм кьедэлугъэх, сымакы уасэ кыфашыгъ. Теорием ылъэныккълэ ухъазырыныгъэ дэгъу зэрэсилэм кыпкырыклэу а лэмэ-псымэхэм сафэлэпэлэсэу къязгъэуагъ. Ушэтынхэр самыгъэтыхэу училищым сычлагъэхъагъ. А лъэхъаным лъэпкъ кадрэхэм ягъэхъазырын мэхъанэхэу ратыштыгъэ. Ау гитарэмклэ отделение зэрамылэм пае сиофхэр нахъ къэхъылъагъэх, лъэпкъ лэмэ-псымэхэм зафэзыгъасэщтыгъэхэр къуаджэм кыкылыгъэ клэлэхэр ары, ау ахэм нотэхэр зэрагъэшлэхэ кьодыуе щытыгъэти, сшлогъэшлэгъоныгъэп урокхэм сачлэсыныр.

Ащ пыпытэу лофшлэлэ зэзгъэгъотыгъ, культурэм и Унэу «Дружбэм» иэстраднэ оркестрэ сыхэтынэу саштагъ. Фабрикэм иобщежитие унэ кыыщысатыгъ. Ащ даклоу къалэм исамодетельнэ коллективхэм (тутынышл фабрикэм, республикэ поликлиникэм, главпочтамтым) лоф адасшлэу езгъэжъагъ. А коллективхэу пэщэныгъэ зыдызесхъагъэхэм зэнэкьокъу зэфэшхъафхэм щытхэу тхылъхэмрэ дипломхэмрэ къащыфагъэшоагъэх.

1967-рз илъэсым гъатхэм Адыгэ хэку исполкомым культурэмклэ игъэлорышлэлэ пэщэныгъэ дызезыхъэщтыгъэ Хэшх Шыхъамызэ гитаристэу лоф щысшлэнэу концерт-эстраднэ бюром сигъэкълъагъ. Лъэпкъ кадрэхэм яэстраднэ ансамблэу «Орида» зыфилоэрэ зехищэнэу ар фэягъ. А купым хэтыгъэх Бэджэ Долэт, Сэмэгъу Гошнагъо, Шьэожэ Розэ, Лыхъуклэ Сарэ, Тэу Шыхъамчэрые ыкли нэмыкхэр. Программэу зэхэдгъэуагъэм тегъэпсыхъэгъэ концертхэр Темыр Кавказым икъэлабэмэ ыкли икъоджабэмэ къащыттыгъэх, Украинэм, Урысыем игупчэ

шьолъыр, Болгарием тащылагъ.

«Оридам» бэрэ лоф щысшлэгъэп, мэээ зауэлкэ сыхэкълъжыгъ. А лъэхъаным Московскэ циркыр Мыекъяуапэ къэкълъагъ, стадионым пэчлынатлэу паркым икьокълплэ лъэныккълэ ар агъэуцугъагъ. Циркым оркестрэ игъусагъ. Ахэм гитарэм кьезыгъэлэшт цыф ящыклэгъагъ. Сэ а оркестрэм сыхэхъагъ. Зэклэ сшлогъэшлэгъоныгъ. Музыкэу кьедгъалорэр кынэу ыкли зэфэшхъафэу щытыгъ. Ащ пыпытэу тхъапэм тешыхъэгъэ нотэхэмклэ кьэбгъэлон фаеу щытыгъ. Мыекъяуапэ щэлэфэ нэс а циркым сыщылэжъагъ. Охътэ тлэкълэу тешлагъэу зэлъашлэрэ цыхъан оредылоу, театрэу «Ромэн» зыфилоэрэм иорэдылоу, фильмышхэмклэ цлэрыло хуэгъэ Ляля Черная концерт кытынэу Мыекъяуапэ къэкълъагъ. Сэ ащ сырагъэблэгъагъ ыкли Темыр Кавказым икълалэхэм къащытыгъэ концерт пстэуым сачыригъусагъ, гитарэм кьезгъалэуагъ. Егъашлэми зэхэсымыхыгъэ цыхъан оредыбэ а лъэхъаным зэзгъэшлэн фаеу хуэгъагъ.

Коллективитлоу зигугъу къэсшыгъэмэ бэ сымышлэщтыгъэу нэлуасэ сызыфашыгъэр, джащ фэдэу эстраднэ ыкли джаз музыкэм хэшылк дэгъу афысылэ хуэгъэ.

1967-рз илъэсым бжыхъэм къалэу Мыекъяуапэ дэт еджаплэу N 15-м клэлэцылкы оредыло ансамблэу «Одыджын» зыфилоэрэ щызэхэсцагъ. Еджаплэм ипэцагъэр клэлэгъэджэ ыкли цыф шлагъоу Леонид Лебедев ары. Апшэрэ классхэм арысхэр ары ансамблэм хэтыгъэхэр. Сиофшлэгъу-музыкантхэм яорэдхэм садэлажъэщтыгъ, сэри зэхаслхъэщтыгъэх. Мэзыхым кыкълъоц программэ гъэнэфагъэ тилэ хуэгъэ ыкли Краснодар щыклогъэ фестиваль иным 1967-рз илъэсым лауреат тысхыгъу. Гъэзетхэми ансамблэм игугъу дахэкълэ ашылгъ. Чыплэ авторхэм яорэдхэу сыздэлэжъагъэхэр тыратхэу рагъэжъагъ. Цыфхэм ялъэлухэмклэ а оредхэр радиом кыытыхэ хуэгъэ. Нэужым ансамблэм хэтыгъэхэр зэкълэ музыкэм ячылэныгъэ фагъэлорышлэнэу фэягъэх, ау щылэныгъэм о зэрэплоу зэкълэ щыхъурэп.

Тлэкълэ-тлэкълэу оредхэм адэлэжъэгъэныр сэрклэ жанрэ ыкли шьошэ гъэнэфагъэ хуэгъэ. Материал гъэшлэгъонхэм зэхьокыныгъэ афэсшылэщтыгъ, нахъ дахэу, нахъ игъэклотыгъэу ыкли гым лыллэсэу зэрэхъуштхэм ренэу сыналэ тезгъэтыгъ. А екллоклэр ситворчествэ инэшэнэ шхъалэхэм ащыщ хуэгъэ. Клэлэеджаклохэм яансамблэу «Одыджыным» бэ ыкьудыинэу мыхъугъэми, ситворчествэ щылэныгъэкълэ ащи мэхъэнэ цыклоп илагъэр.

Клэлэцылкыхэм лоф зэра-

дэсшлагъэм ыкли Адыгэ хэку еджаплэ-интернатим оредыло ансамблэу «Налмэсыр» зэрэщызэхэсцагъэм афэгъэхыгъэу тлэкълэу кьэслуатэмэ сшлогъэу. А лъэхъаным директорэу еджаплэм илагъэр цыф шлагъоу Серафимов Илларион Павлович ары. Лофэу зыуж сыхъагъэр ащ кыгурылощтыгъ, силэлэсэныгъэ уасэ кыфшылэщтыгъ. Плэлэу клэкълым кыкъллоц апшэрэ классхэм арысхэр зыхэлэжъэхэр оредыло ансамблэу мьдэй зэхэсцэн слэкълыгъэ. Нахыбэмклэ ахэм къалоштыгъэхэр адыгэ оредых. Ягуагъу клэли пшъашы репетицием кьекълуалэщтыгъэх. Къэплонклэ оредхэр кыныгъэхэми, мафэ къэс сызэраделажьэрэм кыхэкълэу ащ фэдизэу кын къащыхъуштыгъэп. Еджаплэу зэфэшхъафхэм анэмыклэу, край телевидениемклэ тиансамблэ концертхэр кыытыштыгъэх.

Илъэсыбэ тешлэжыгъэми, а ансамблэм хэтыгъэхэм ащыщхэм сызалыклэкълэ, музыкэр шлу зэрызгъэлэгъугъэм пае кызырэфэрэзэхэр кысало, а илъэсхэр тыгу кьэтэгъэкълъжых.

1968-рз илъэсым хьаклэщэу «Адыгеим» ресторан кыыщызэлуахыгъагъ. Оркестрэм ипашэу сэ сагъэнэфэгъагъ. Лоф кыыздашлэщтыгъ В. Шаповаловым (альт-саксофон), Э. Маркарян (аккордеон), А. Борисовым (рояль), А. Пэнэшум, Н. Кабатовым. Клэлэхэр зэкълэ ныбжыкълэхэу, сэнаушыгъэ ахэлъэу, творчествэм епхыгъэ гухэлэ шлагъохэр ялэу щытыгъэх. Джаз кьедгъалоштыгъэ, зэхьокыныгъэхэр фэтшылэщтыгъэх, тэри тызэрэгъэчэфэу, цыфэу кьекълуалэхэрэри зэрэдгъэрэзэщтхэм ыуж титыгъ.

Ау клэлэхэр ресторан оредыло кызырэкълэу щытыгъэхэп. Музыкальнэ произведение зэфэшхъафхэм лоф адатшлэщтыгъ. А лъэхъаным оредкълэонимклэ ыкли дирижер лъэныккълэу гъэсэныгъэ зилэхэм ащыщыбэхэр ежхэми музыкэ зэхалъхъаным ыуж ихъэщтыгъэх. Сэ аранжировкэ ахэм яорэдхэр сшлыщтыгъэх, рестораным иоркестрэ иорэдылохэр тигъусэхэу радиом щытеттхэщтыгъэх. Тызыфэягъэр адыгэ оредым пшыномрэ пхэкълыхэмрэкълэ зэрэдежъыухэрэм имызакъоу, эстраднэ оркестрэми кыдалошъуныр ары. Адыгэ культурэм имузыкальнэ шылакълэ тэри тилахъ хэтшыхъэщтыгъ,

чыплэ радиомклэ тызыдэлэжъэгъэ произведение шлагъохэр кырагъалоштыгъэх. Радиом ифонотекэ сэ лоф зыдэсшлэгъэ оредыбэ джы кызынэсыгъэм хэлъ.

«Ори, лофэу пшлэрэми уиклалэ арыгушхошта...»

Кызырэфэрэсцагъэмрэ клалэ кызырэфэрэсфэхъугъэмрэ

1970-рз илъэсым мэлъылфэгъум Уджыхъу Талиб ыпхъоу Мирэ къэсцагъ. Радиор ары нэлуасэ тызшызэфэхъугъагъэр. Джы мары илъэс 40-м ехъугъэу тыхъари тиквини зэдэдгъысэ щылэныгъэ гъогум тырэкълэ.

Джэгур къуаджэу Джэджэ-хъаблэ, сянэ иунэ, щыкълъагъ. Тхъамафэм ехъу ащ ыкьудыигъ. Зэлъашлэрэ пшынаоу Псэунэкьэ Зое мэфэ пчъагъэм пшыном тфеуагъ. Ижырэ хабзэм тетэу пчыхъэ къэс тилахыл-благъэхэм нысэр ядэжъ рагъэблагъэщтыгъ, джэгуштыгъэх. Джэгур аухыфэ адыгэ хабзэм тетэу, кызыдэджэгъэ синыб-джэгуоу Гъэзэуат дэжъ сыщылэагъ. Блэкълыгъэ илъэсхэм ашлыщтыгъэ джэгухэм непэрэхэр атекълых — лъэпкъым имыхаб-зэхэр къахафэхэ хуэгъэ.

Мыекъяуапэ иурамэу Госпитальнэм фэтэр щытыубытыгъагъ. Бысым бзылфыгъэу Вера Иван ыпхъур интеллигент шьыпкъэу щытыгъ. Ренэу шьабэу гушылэщтыгъ, цыф шьырытыгъ. Удэгъушылэми фэдэ зыхэпхынэу бэ кылонэу ышлэщтыгъэр. Унаплэм итын фэгъэхыгъэу зыпары кытлоштыгъэп, тэри джэгушъоу кыхэкълыштыгъэп. Мы унэм 1971-рз илъэсым тиклалэу Азэмат кыыщыгъу. Чэщым сыхъатыр 2-м сымэджэщым сыхъэгъусэ ацагъ. Пчэдыжым сыхъатыр 10.30-м сымэджэщым сызытеом кьэ зэрэсилэр кысалуагъ. Джащ кыыщегъэжъагъэу нэмыкл цыф шьыпкъэу сызэрэхъугъэр кызыгурылуагъ, ты сыхъугъ ыкли ащ сырыгушхуагъ.

Фэтэрым керогазклэ тыщыпщырыхъэщтыгъ. Зымы илэпылэгъу тыщымыгугъэу тэр-тэрэу зытыгъыжыгъ. Сэ лофшлэплитлу, аужыпкъэм лофшлэплитлу салутэу кыхэкълыгъ. Мьдэуеу кьэзгъахъэщтыгъ. Музыкант ныбжыкълэ илэлэсэу салытэщтыгъэми,

ренэу сызфэрэзэжыгъэп. Рестораным лоф зэрэщысшлэрэм сыгукълэ сигъэразэщтыгъэп. Зыгорэ кысэкълуалэу, сомищ кыысфизэу «ахъщэ кызыкълэу-стырэр сызыфаер кьэбгъэлоним пай» ылоу кызысылэклэ, сгъэцылкыгуэу слытэщтыгъэ.

Культурэмклэ институтэу Краснодар дэтым щезыгъаджэхэрэм ащыщ хуылфыгъэу дэгъоу синэлуасэм зэгорэм мырэуштыгъэу кысылуагъ.

— Аслъан, сьд фэдизрэ джыри рестораным ущылэжъэн угу хэлъа? О умузыкант илэлэс, апшэрэ гъэсэныгъэ уищылэагъ. Клэлэу кьэплон хумэ, нэмыкл гъогу о уищылэагъэр, ау рестораныр арэп.

— Сэри дэгъоу зэкълэ кызыгурэлэ, ау унагъо, клэлэцылкы сил, унэ кысатыгъэгъоп, ащ нэмыклэуи бэ зэшломыхыгъэу силэр, — естыжыгъэ джэуап.

— А зэкълэ кызыгурэлэ, — ылуагъ ащ, — ау уиклалэ ины хумэ ылоштым уегупшысагъа? О пшхъэкълэ, рестораным лофэу щыпшлэрэмклэ ар кыпфэрэзэнэу кыпшлэуагъ.

А зэдэгъушылэгъум бэмэ сарыгъэгупшысагъ. 1971-рз илъэсым гъэмафэм Краснодар сыкълъагъ, ушэтынхэр стыхи, зочнэу культурэмклэ институтым хоровой дирижированиемклэ иотделение сычлэхъагъ.

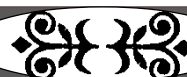
1972-рз илъэсым Мыекъяуапэ унэ кыыщысатыгъ. Ащыгъум илъэс 29-рз сыныбжыгъэр. Апшэрэ гъэсэныгъи уимылэу, апшэрэ хэбзэ лэнатлэхэми кыбделэн лэхыл ащыуимылэу ащ фэдэ кыбдэхъуныр бгъэшлэгъонэу щытыгъ.

Институтым илъэсрэ сызыщеджэ нэуж гухэлэ гъэнэфагъэхэм ыкли гупшысэхэм япхыгъэу рестораныр лэкълэу сшлыгъэ. Музыкэ дэгъу едэлуныш, ифэ-шъошэ уасэ фишылшунэу а лъэхъаным интеллигент цыф зызыгъэпсэфынэу Мыекъяуапэ дэт рестораным кьаклохэрэм ахэтыгъэп. 1973-рз илъэсым ныбжыкълэ куп сыгугои, оредыло-инструментальнэ ансамблэу «Оред» зыфилоэрэ зэхэсцагъ.

Джащ тетэу ящэнэрэу филармонием кьэзгъэзэжыгъ. Ылэлэу, 1967-рз ыкли 1969-рз илъэсхэм ансамблэу «Орида» зыфилоэрэм игитаристэу филармонием лоф щысшлэ зэхъум, нэмыкл крайхэм ыкли республикэхэм кьарашыгъэ музыкантхэр ащ хэтынхэу рагъэблэгъэ-гъагъэх. Ау Адыгеим щыщ гори ахэм ахэтыгъэп. Лъэпкъ музыкэр дэуеу зэрэшлэрэм имызакъоу, адыгэ оредхэм яаранжировкэкълэ илэлэсэныгъэ ахэлъыгъэп ыкли агукълэ ащ фэчэфыгъэхэп. Гастрольхэм апэкълэ ансамблэм ипрограммэ Художественнэ советым рахьыллэщтыгъ. Партием иххэу комитет лоф щызышлэхэрэри ащ хэлажъэщтыгъэх. А лъэхъаным аусыгъэ оредхэр ыкли адыгэ композиторхэм яусэхэр (программэм ипроцент 30 — 40 фэдиз хуэщтыгъэх) репертуарым хэтыгъэх. Ау хэкум тызэрэкълэу лъэпкъ оредхэр кьедгъалоштыгъэхэп ыкли кьатлоштыгъэхэп. Сыда плэмэ цыфэу кьекълуалэхэрэм ахэр ашлогъэшлэгъоныгъэхэп, кызырэкълуащэуи ахэр щытыгъэх.

(Джыри кыкълэпкылоштыгъ).

(Къызыкълъыкълорэ
чъэпыогъум и 9-м
кыйдэкыгъэ номерым ит).

Мэфэ ошлхэр зыпкъ иуцожьыгъэхэм, зэчыр къэтонэу пчыхэрэ тырагъажьыгъэп. Джыры нылэп зыслагъэр нэклимазэм тхьамэфэ зыщыплл горэ пымыклэу ар зерамыуэблэрэр. Ар кысэзылогъэ синанэ ауштэу зыкыщытымклэ сеупчылгъ шхьае, джауапэу кыкълэрысхын слъэкыгъэ закъор «джауштэу щытынэу Тхьэм зэриуагъэр» ары. Ащ сэ бэшагъэу сызэрэкълэхопсырэр ышлагъэмэ, ар къэзыгупшысыгъэр зэрэкълэгожьыгъэу сицыхъэ зэрэтелыгъэм сыгу нахъ кыгъэпсынклэу кыссыхъуштыгъэ. Джы ащ фэдизэу сызыкълэмыгулэжьыгъэу синанэ зыфилогъэ палъэр къэсыгъах пмои хъунэу кызыэрисдзэщтыгъэр, Амзани непэ-неущэу тежьэмэ хъунэу зэрилыгъэщтыгъэр ары. Ау етлани нэмыклэ юфыгъоклэ сымыгумэкълэны слъэкыштыгъэп. Сыда пломэ пчыхъэм зэчырхэр къэтонхэу тызежъэкълэ, зызэрбгъэпсын фаэм сыщыгъозагъэп. Ар къезгъэуатэ сшоигъоу Амзанэ сызеупчылм, сызэрэмыгулэжьагъэхэу ыгу ихыгъэу, кысфэгумэкълэуи кыссыхъоу кысэушъыгъэ.

— Зызэбгъэгъэпэн къэбгъотыгъ! Ащ фэдизэу земыгъэгъэгумэкълэ.

— Ары шхъай, сэ зызэрэсшын фаер сшлэрэп.

— Зыгорэу зыпшынуи ищыклагъэп, унагъоу тызылхэрэ пэпчъ зэчырхэр агу зэрэрихынхэу, дэгъоу ыкли мэкъэ чанклэ къатлохэмэ хъугъэ нылэп, кыбгъурыуагъа?

Ащ кызыэрэу кыссыхъуэр сэ сфэгъэцкълэнэу сицыхъэ зытелыжъэпыш, джауап естыжыным ычылпклэу сылпыхъэу есэгъажъэ.

— О узыпыллыштыр тэ кыддебгъэштэнэу ары, — сызэреджэнджэшырэм гу кылытагъэу кысело.

— Дэгъу, — джы сэлэ мэкъэ хыбэйклэ, сицыхъэ зытемыллыжъэу.

— Адэ зэчырэу къэтоштхэр езбырэу ошлэхэ? — цыхъэхэу кызыэрэсфимышлырэр фэмыгъэбылэу сынэгъу кыкълэплъэш, кысэупчыл.

— Сэшлэ! — сыкъэгъуэ.

— Сыда кызыэреджэжъэн фаер?

— «Шъэлэуатба!» — джыры кызылосэпхоты.

— Хэлъ гушылэхэр ары зыфаслорэр.

— Кызыгъурыуагъэ. Езбырэу зэрэсшлэрэр пшлэш мыхурэмэ, мары къедэлэу:

**Шъэлэуатыр сэлэмэ,
Чэщи, мафи зэпытэу
Къаимэтыр къэсыфэ
Кытфегъэхба, си Алахь!**

— Ащ сыда кыкълэпыкълон фаер?

— «Хъурмэ чыгыр» арба.

— Къалуи адэ.

— **Хъурмэ чыгыр къагъэу:**

«Кыпыч, — ало, — Пегымбар!»

**«Силумэтмэ кыпамычэу,
Кыпысчынэп, си Алахь!»**

— зэпысэгъэу, кызыэрэсштыхъуштым сицыхъэ телъэу сылупллыхъэу есэгъажъэ. Ежыр ащ ычылпклэу кысэупчыл:

— Етланэ?

— Етланэ «Шы къэритлур...» кыкълэпэкълэба.

— «Кыкълэпэкълэ» плоныш, къэууштытэп ныла? Е умышлэрэмэ къало, сэ озгъэшлэшт.

— Сэшлэ сгуагъэба зэклэ зэчырхэр. Пшлэш мыхурэмэ, адрэ къэнэжыгъэхэмэ къядэлэу:

Шыкъэритлур

кыфычлащы:

«Ешэс, — ало, — Пегымбар!»

**«Силумэтхэр емышэсэу
Сешэсынэп, си Алахь!»**

лыгъэхэр, — ишъыпкъэ дэдэу кытитгъэхъунэу хилъасагъэу ылоштыгъэ. Ау иныбджэгъум зичэзыу пцлэу кырищэжъагъэр мызыгъэгум Амзанэ ыгу темыфэу фидзыгъ:

— Тыгъужъ шыпкъагъэха, хъауми тыгъужъ мышъыпкъагъэха?

— Адэ тыгъужыпцл мэхъуа?

— Мэхъуба, мытыгъужыгъэхэ хъумэ.

— Адэ пцлы къэсэуса?

— Ар зыщыплъэгъугъэхэм еллытыгъ...

— Зыщыслъэгъугъэхэр тыгъужъхэр зыщыплъэгъунхэ фаер арба!

— Ар тыда?

— Тыгъужъхэр

луатэхэу мэхъу. Тэ тицагу хъэу дэлъхэм ащ фэдэу цэкълалэу зи къахэкълэу мыхъугъэми, хымахъэхэм ацэхэмклэ слъэклэплэ мызэу зыкыхагъанэу зэп зэрэхъугъэр. Ащ пае джы семыгупшысэн слъэкълэрэп зэчырхэр къэтонхэу тызежъэкълэ, зыцагу тыдэхъаштхэм яхъэхэр кытэмыцакълэхэу тызэрашлоклыштым. Апэрэ хъэри сэ кысэцэкълэнэу ары кызыэрэсштыхъурэр. Ащ иштагъо сыкыхэклэны сымылъэкълэу сызыгъэгумэ кырымклэ Амзанэ сеупчыл:

— Хъэ бзаджэхэр зыдэлъхэм адэжы тыдэхъашта?

— Хъэхэм уащыцынэн ищыклагъэп.

— Сыда?

— Нэклимазэр кызыхъэкълэ тхьалъэу зэчырхэр къэзылохэрэ клэлэчыкълухэр кызыэрэлухъаштхэр унагъомэ ашлэш, зыхъэ

хъуштыгъэу ыкли нэмыклэ шыпкъэу щытыштыгъэу цыфмэ ало. Сэри сицыхъэ телъ а ешъуаклом химыгъэукоштыгъэмэ, ситатэ фэдэу джы ежъ Хъамеди зэринэкълыштыгъэм, хэта зышлэрэр, нэмази ышлыныекли мэхъу.

Ащ нахы нахъ сэгъэшагъо, тилэгъо-благъо щыпсэурэ шъузхэмклэ Кэланэ янэ закълэм зэримынкълэрэр. Ышхъэ мэхъуэу, нэклыр къемызэгъыштэу ушхъагъу ышлэу ары нэмыклэхэм зэралорэр. Шъузхэм зышхъэ къэмыузырэ ахэтэу бэрэ слъэгъурэп. Зазэми, нанэ Рампэси, инысэ лунати, Озерэ янэ Долэтхъани, Мэджыдэ янэ Дзэхъани, Тэйбати, Цуци, Бухэ-Нурбыйдхэм янэ Каци, нэмыклэ Кацэу Шэрэпкъыко ишъуэи, нэмыклэхэми анатлэхэр шхъэтехъоклэ пытэу пхыгъэхэу, хэщэ-лукълэу зэп зэрэслъэгъухэрэр. Сэ синани а шхъэузым кыфыригъашлэу кыыхэкълэ. Ау зэклэми ащ пае къамыгъанэу игъом анэклэ, пчыхъэ хэлэжыгъоми, нэфшлэгъо сэрашшыгъоми шхыныгъо клэщыгъохэмклэ зэфэсакъыжъэхэу, зэдэгъуащ. Джащ фэдэу зы нэмазшыгъуи зэрэблэмыгъэкълэрэм сыщыгуау, тадэжъ кызыкълэхэкълэ зэклэри зэфалотэжъыш.

Кэланэ янэ ахэм къахахъэрэп. Дзэхъанэрэ арырэ язэрэмыгъэгъоштырэр къэшлэгъуаеу, зэфагу чоу гъужыгъаеу хэтхэу кызыэцэллагъэхэм зэтиримылажэщтыгъэхэмэ, зэжэхэлъэдэ-ныхэшъ зэрэуплэуштхэу кыппагъэхъоу, мафэ къэс пмои хъунэу зэрэзэцэлэщтыгъэхэр сынахъ цыкълэу зэхъум слъэгъуштыгъэ. Бырсырым зыхэкълэжыгъэхэр чылэгъунэм шъофым еоллэ яхэтэ паклэ Хъамедэ унэ шишли, зэкошъыжыхэр ары. Ящажужъэу Мэджыдэдхэм ячэунаглэ дэжъ кыщабынэжыгъэм джы гъэ къэси лъагъу щызэхэкълэхъэрэ пырамыжыр ары Кэланэрэ Амзанэрэ джэ-гуплэ-зыгъэбыллыплэу ялэр. Ащ Лимэт кызыщымылъэгъожы-рэм кыщегъэжъагъэу зэгъу-нэгъу шъуэитлум язэцэлэ-зэбгын зэхэкълэжырэр. Джы тилэгъо-благъо укызыхъэкълэ ащ фэдэу тхьакълэмэхэр зыкудэрэр кытпэчылнатлэу щыс тинэнэжъыдхэм ящажу мымафэ къэсмэ, тхьамафэм кыкълэу зыщэ-зыпллэу кыдэлукълэрэр ары. Сыдигъокли емызэщыжъэу ар къезыгъажъэрэр инэллэгъу синанэ кыфэгъахэмэ, гушылэ-лаехэр къэзымылонхэ зымылэ-кълэрэ сятэшыпхъур ары. Синанэ зыщылэнэу пылъ шхъаеу, пыр ышхъэ кыдырегъэфыешъ, сыд фэдизэу клипахъэкълэ ишъуагъэ къемыклэу, зыдэкълэжыштыр узым ригъашлэрэп. Самэт аужырэ уахътэхэм ащ фэдэшъ зэрэщытыгъэр, синанэ сыфэщынэ.

Ары, Самэт джащ фэдэу сымэджэ хылыгъэу зэрэщытызи, зы мэфэ закълэу нэклыр хинагъэп, зы нэмазшыгъуи бли-тупшыштыгъэп. Тхьэр ыгу илъ зэпытыгъэти, ахэмклэ псапэ кылэжыы шлоигъуагъ. Ащ фэдэу Кэланэ янэ зэрэмысымаджэи зэримынкълэрэр е нэмаз зэримышлырэр сшлотэрэ-зэп. Аужыпкъэм ащ къэбар зэригъэлурэм фэдэу сымэджэ шыпкъэу, фэмынэкълышунэу шытмэ, нэмазшыкълэм тетлысхъэу, игунэхъэшагъэу кыфигъэгъунэу Тхьэм зыкълэмылэу-рэр кызыгъурылорэр.

(Джыри кыкълэпыкълэушт).

ХЪУРМЭ Хъусен

Тиурам тыгъэр кыыщыкълэу

Романым иятлонэрэ тхыль щыщ пычыгъохэр

Къумгъан-лэджэныр

къагъэуцу:

«Зытхьакл, — ало, —

Пегымбар!»

Силумэтхэм замыхъакълэу

Зыстхьаклынэп, си Алахь!»

Джэнэтыпчъэр кызылуахы:

«Ихъажъ, — ало, —

Пегымбар!»

«Силумэтхэр имыхъажъэу

Сихъажынынэп, си Алахь!»

— Джы кызыгъурыуагъэ зэчырхэр зэрэпшлэхэрэр. Унагъохэм адэжъ тылухъэ къэси кыддебгъаштэзэ джахэр зэклэ мэкъэ чанклэ къэплон фае.

Сынахъыжъ зыкысшлуигъэнэн ымылэклэныу зэчырхэр кызыэрэсгуагъэхэмклэу сызыфэрэзэжъэу, джыри кызыэрэсупчылштым иджауап кызыэрэстыжынынэу хъазырыпсэу сыщытыгъ. Сыда пломэ ахэм сакъыхъукоштыгъэмэ, сыпцлысэу Кэланэ рилоныекли зэуи арыгъэп. Ищыкълэгагъэр зэгъэгъужыгъу нылэп. Хъау, ащ сизгъэгумэкълэу арэп, а иныбджэгъуми тэ пцлэу кытфиусырэр макълэпыш. Кызыгъурыуагъэр тшлэш мэхъу фэдэу ар кызытэпллыклэ, нахъ хигъэхъоныр зэришэныр ары. Зымафи джащ фэдагъ. Ежъхэр чылэгъунэм зэрэлусхэм пае «тыгъужъхэр бэрэ зэрилъэгъухэрэм» икълэбарэу кылуатэрэмэ Амзани сэри бэшагъэ тыязэщыжыгъыгъэр. Джыри тадэжъ тыщыдзэгъухэу, ащ зэришэнуу, тыгъужъхэм ялоф кырищэжъагъ. Мыщ ыпэкълэу зэ зы тыгъужъ е тлу зигугъу кышыштыгъэр.

Джы пчыхъэ горэм зылыплъагъэу тызыхигъэдалорэмэ япчъагъэ мэкълэ-шъокагъэп.

— Зэклэри зы быныгъэхэн фай, мацлэм фэдэу зэхэгогъагъэх. Шъулъэгъугъоти шы джэдэжъ горэ къаухъурэигъэу, ытхыцлэ ецэкълэнхэу зэрэпы-

мэзым зэрэхэсхэр пшлэрэба? Пэнэлъэцылкълум кыхэхъушутыгъагъэхэн фай, ащ ыгъун ары.

— О тыда узыдэщытыгъэр?

— Тадэжъ сыдэтэу сяпллыштыгъэ.

— Мор зичыжъагъэм шылагъэхэр тыгъужъхэмэ сыда озыгъэшагъэр? Джы тыгъужъхэр тимэзхэм ахагъэкълэдыкълэ-гъэхэу Мэд елори.

— Адэ хэта шым тебэнэгъагъэхэр?

— Хъэ нэклэгъэхэу шъофым илхэр арыхэщтын.

— Ахэр одыбзэхэу Къэрэ-сыу лушъо луллыхъу сэлъэгъу зэпытых, — сэри Амзанэ ыло-рэр сшлэш нахъ хъугъэу сахэ-гушылэ. Шыпкъэмклэ, хъэ гъорыкълэхэу ныбаджэ хъугъэхэр Пэнэлъэцылкълум илэгъо-благъо тыщыдзэгъухэу зыхъукълэ, зэуж итхэу клуашъэхэу чыжъэкълэ тинэллэгъуу кыщыредзэх. Кэланэ тыгъужъэу тигъаштэ шлоигъохэр а дэдэхэр арыхэу зэрэщытхэм сицыхъэ телъ.

— Сэ слъэгъугъэхэр тыгъужымым фэдэкълэбзэгъэх, шъэны-къо фэдиз хъуштыгъэх, — зырызэу кытэпллы, етланэ ыма-къэ теубытагъэ хэмыллыжъэу кыпегъэхъожы. — Сегупшысэжышъ, ахэр мытыгъужыгъэхэнкли мэхъу. Зэрэчыжъа-гъэхэм пае а хъэу зыфашъу-лохэрэм ахэзгъэкълэагъэхэнкли пшлэнэп...

Ары, ныбэ нэклэхэу гъаблэм къафыригъашлэ зыхъукълэ, хъэхэмрэ тыгъужъхэмрэ зэхэгъэ-кълэагъошлэхэу Хъаталэдхэм адэжъ Мэд икуп кызыщызэрэ-гъуойхэкълэу алоу зэхэсэхы. Ар кыушыхъатэу хъэхэми тыгъужымым фэдэу цыфхэр ашхыхэу кызыэрэхэкълэрэм фэгъэхыгъэу къэбархэри къа-

бзаджэхэм рапхы е къакълыхэм арашыхъэх. Адрэхэми уащэщы-нэмэ, тауж зыкымыгъанэу, та-зыфагу дэти хъугъэ нылэп, — сшынахъыжъ сизгъэрэхъатынэу пыллыгъ. Ар лъэшэу сигопагъ.

Апэрэ пчыхъэр

Амзанэрэ Кэланэрэ тыгъуа-сэ зэрэзэзэгъыгъагъэхэу, дунаир къэмыушлунклыпэзэ, Кэланэ тадэжъ къэкълэуагъэти, сыгупсэ-фыжыгъэу жы кысэжъыгъ. Сызытещыныхъэщтыгъэр, пчы-хъашхъэ зэчыр къатлозэу чылэм тыкызыэрэщэцлоклыштыр ащ янэ-ятэхэм зашлэклэ, къамыгъэ-клонэу ары. Сыда пломэ яуна-гъоклэ диныр ашлэлофэу зэрэ-щымытыр сэшлэ. Ятэ Хъамедэ комбайнер лэпэлэсэу, бункеры-шхъэм быракъ плыжыыр щы-быбатэу колхозым гъэ къэси лэжыгъагъэ кыщеложымы, илэгъоу титэмашхъэу щыпсэурэ хъулыфыгъэхэр ащ фэдизэу илогъу-шлэгъухэп, нэклимазэр кы-зысыклэ, ахэм афэдэуи ынэ-кълэрэп, нэмазшыными пылэп. Арэуштэу зыкыштытэу кыссы-хъурэр диныр зыгъэлъэллэрэ шъузхэр «Джаур цыкълэу» за-джэхэрэ Айтэчэу онэгум кышчы-кълэдырэм мафэ къэси ыдэжъ зыкызыэрэфыригъэхъырэр ары. Нахыбэрэмклэ ащ аркъ чек-кушкэ зытлу кызыдыхъэу Кэ-ланэ ело. Зыщылэнэклэми, ежъ Кэланэ тучаным агъачэшъ, зэшэоштхэр хъоуе кырагъэ-хы. Джащыгъум аркъыр ашхъэу къеуагъэу унэгупэм лут чыгышхом ижъау члэхэу зэрэ-гъэкуожъхэу зыхъукълэ, Тхъэ щымылэу зэралорэр урамым блэкълэхэрэми зэхэхы. Хъаме-дэп ащ пае згъэмысэрэр, Айтэч цыкълэу нахъ. Сыда пломэ ащ иаркъклэу логъу-шлэгъуу кымыш-лэпытыштыгъэмэ, тигъунэгъу-лым ипсауныгъи нахъ дэй мы-

УНАГЪОМРЭ ЩЫЛЭНЫГЪЭМРЭ

Лъэпсэ пытэр мэбагъо

Унагъом игъэпытэнрэ шъхъэгъусэ зэфэхъурэ ныбжьыкълэхэу щылэныгъэм игъогу зэдытэхъагъэхэмрэ афэгъэхьыгъэ зэхэхъэу Мыекъуапэ ипчэгъу шъхъалэу Лениным ыцлэкълэ щытым шыкълуагъэм цыфыбз еплъыгъ. Зы сэнэхъатым рылэжьэрэ унагъохэм, лэужхэр ззыпхы-хэрэм ящытху щалуагъ, культурэм илофышлэхэм зэлуклэр яорэдхэмкълэ къагъэдэхэгъ.

шлуагъ, нэпэеплъ шлухъафтынхэр афишыгъэх.

Бжашлохэм, Удаловхэм, нэмыкълэ унагъохэу зы сэнэхъатым рылажьэхэрэм ящытху мэфэкълэ зэхэхъэм щалуагъ. Лозовскиххэм

зэралытэрэмкълэ, рэхъатныгъэр къэухъумэгъэным, мыхъо-мышла-гъэхэр зезыхъэхэрэм апэуцугъэ-ным уапылэу упсэуныр, къулы-кър зепхъаныр щытху зыхэлъ пшъэрылэуи щыт.

Орэдэу къафалуагъэр

Шлулэгу къабзэм зэфыщэгъэ ныбжьыкълэхэм, илъэсыбз хъугъэу зэдэпсэхэрэм, зы сэнэхъатым рылэжьэрэ унагъохэм орэд къафэ-плоныр, бгъэгушлонхэр къызэрыкълэу ылтэйтэрэп филармонием изстрадэ купэу «Ошъутенэм» иорэдэу Даутэ Сусанэ. Мырзэ Дзэпщэрэ Гьонэжыкълэ Аскэррэ зэдаусы-гъэ орэдэу «Джары шлулэгу

зыфэдэр» зыфилорэр Даутэ Су-санэ мэкъэ гохькълэ къылуагъ.

Мыекъуапэ искусствэхэмкълэ икълэлэцылкълэ еджаплэу N 1-м зы-щызыгъасэрэмэ уядэлункълэ гъэ-шлэгъоныгъэ. Шлулэгуу, унагъом афэгъэхьыгъэ усэхэр, орэдхэр пчэгум щылулэгу. Гум шлукълэ къи-нэжыкълэ зэхэхъэм ар ащыщэу тлытагъэ.

ИСКУССТВЭР, СПОРТЫР, ПЛУНЫГЪЭР

Музеим щызэхэпхырэр къыпшъхъэпэ

Искусствэмрэ спортымрэ ззыпхырэмэ плуныгъэр ащыщ. Шлэж ялэу ныбжьыкълэхэр щылэныгъэм фэгъэхъа-зырыгъэнхэм фэшлэ зэлуклэгъу гъэшлэгъонхэр афызэхъа-щэх. Адыгэ Республикэм дзюдомкълэ ихъшыпыкълэгъэ командэ джырэблагъэ Лъэпкъ музеим щылагъ.

Лъэпкъ музеим шлэныгъэмкълэ илофышлэу, археолог цлэрылоу, Адыгеим культурэмкълэ изаслу-женнэ илофышлэу Тэу Аслъан 2012-рэ илъэсым музеим къы-ратыгъэ пкъыгъохэм, археолог-хэм, нэмыкълэхэм къагъотыгъэхэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр дзюдом-кълэ бэнаклохэм къафилотагъэх. Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ шы-клоштхэм япхыгъэ зэфэхьысыж-хэм спортсменхэр хэпшылкълэу агъэгозагъэх.

Ллэшлэгъу пчъагъэ хъугъэу адыгэхэр ячлыгу зэрэщыпсэху-рэр, Мыекъопэ культурэр дунаим зэрэщызэлъашлэрэр, фэшъаф къэбархэр щылэныгъэм епхыгъэх.

Спортсменхэм, тренерхэм къэ-гъэлъэгъонхэр лъэшэу ашлогъэ-шлэгъоныгъэх. Лъэпкъ музеим этнографиэмкълэ иотдел илофышлэу Сихъаджэко Ири-нэ адыгэмэ къа-гъэгъунэщтыгъэ чыгуз зыфэдыз-гъэм, къуаджэм щылэкълэ-псэхуи щырылагъэм луп-кълэу къагъушылагъ. «Пшъэшъ ун» зы-филорэм, кълалэр зэрысыщтыгъэ унэм, нэмыкълэхэм Сихъаджэко Ири-нэ къарилотлагъэм спортсменхэр зы-

лэпищагъэх, упчлэ маклэп ялэ хъу-гъэр.

Дзюдомкълэ тренерхэу Бидан-кълэ Рэмэзан, Бэджыдэ Вя-чеслав, Бэстэ Сэлым Лъэпкъ музеим щызэхэхыгъэр плуныгъэ илофшлэным зэрэщагъэфедэщтыр къыталуагъ. Дзюдомкълэ бэнаклохэу Орден Андзаур, Шъэоцылкълэ зэхыхэу Рустамрэ Айдэмыррэ, Арман Галстан, нэмыкълэхэр Тэу Аслъанрэ Сихъаджэко Иринэ-рэ зэрэдэлухэрэм тылпыллагъ. Музеим зычлэкълэжхэкълэ яныб-джэгъухэм къафалотэщт къэбар-хэр «дзыом изы» хъугъэхэу къыт-щыхъугъ.

Тренерхэр, спортсменхэр нэ-гушлэхэу музеим къычлэкълэжы-гъэх, Сихъаджэко Иринэ Тэу Аслъанрэ зерафэразэхэр гъэзе-тымкълэ араложы ашлоигъу.

Тибэнаклохэр илофыгъо дэгъум кълэщакло фэхъугъэх. Гандбол командэу «Адыфыр», мыекъопэ футбол клубэу «Зэкълэжыгъэр», атлетикэ онтэгъумкълэ тиспортс-менхэр, нэмыкълэхэи республикэм икълэлэ шъхъалэ дэт музейхэм ащылэщтхэу къыталуагъ. Сурэтыш-модельер цлэрылоу Стлэшэу Юрэ адыгэ шъуашэу ышыхэрэм, та-рихъэу апылым спортсменхэр, тренер-кълэлэегъаджэхэр къызэ-рэкълэупчлэхэр тигуапэ.

Сурэтым итыр: **Тэу Аслъан дзюдомкълэ бэнаклохэм тарихъ къэбархэр къафалуатэ.**

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЬ Нурбий.

Зэхэзыщагъэхэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ Иохъэмкълэ, Икълэб къэралхэм ащыпсэхэр тилъэпкъэгъухэм адырлэ зэпхыныгъэхэмкълэ ыкълэ къэбар жъугъэм иамалхэмкълэ и Комитет
Адресыр: ур.Кре-стьянскэр, 236

Редактор шъхъалэр
ДЭРБЭ ТИМУР

Редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр
МЭШЛЭКЪО Саид

Пшъэдэкълэжы зыхырэ секретарыр

НЭПШЛЭКЪУЙ Заур

Редакциер зыдэшылэр:
385000,
кълэ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.
Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-пшъэдэкълэжы зы-хырэ секретарыр:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъаты-гъэр:
Урысые Федерацием хэутын Иохъэмкълэ, телерадиокъэтын-хэмкълэ ыкълэ зэлъы-лэсыкълэ амалхэмкълэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэлыры-шлэпл, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутирэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кълэ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр 4000
Индексхэр 52161 52162
Зак. 3367

Хэутыным узщылэкълэжхэу щыт уахътэр
Сыхъатыр 18.00
Зыщылэкълэжхэу уахътэр
Сыхъатыр 18.00